

Expedícia za poznaním Afriky

TAMAZAMBO 2017

Ladislav Tolmáči, Anna Tolmáči, Matúš Bujna

Na prelome júna a júla 2017 sa uskutočnila jedna z najnáročnejších expedícií Katedry regionálnej geografie ochrany a plánovania krajiny TAMAZAMBO. Zúčastnilo sa jej dvadsať účastníkov. Krédom výučby geografie je „raz zažiť je viac ako stokrát čítať alebo počúvať“. Pre všetkých, ktorí nemohli cestovať s nami z akýchkoľvek dôvodov sme priebežne počas cesty pripravovali reportáže, fotky, informácie a i. Materiál z tejto expedície uverejňujeme v mierne pozmenenej a doplnenej podobe. Odporúčame ho pre všetkých, ktorých zaujíma Afrika a jej premeny. Učitelia, študenti ale aj ostatní milovníci geografie sa snád' z neho dozvedia mnoho inšpirujúceho pre poznanie sveta a námety na vlastné cestovanie. Cieľom tohto článku je priblížiť vo forme geografického zážitkového čítania expedíciu TAMAZAMBO 2017.

Expedícia

Odleteli sme 26. júna 2017 v noci z Viedne a preleteli 8 a pol tisíc kilometrov. Pristáli sme v najväčšom tanzánskom meste Dar es Salaam. Bolo tam chladnejšie (29 °C) ako v tom čase v Bratislave (37 °C). Takmer dvojhodinové čakanie na víza nás však poriadne vydušilo. Náš africký šofér nás už čakal so svojím novým autobusom. Bývali sme v rušnom centre mesta, plnom života, ruchu, hluku, kriku, pestrých afrických farieb a vôní. Na večer sme si dali jedlá z tradičnej kuchyne - grilovanú kozu, kura či rybu. Nie sú to žiadne polotovary, hranolky sú zo zemiakov, koza z kozy, atletické kura, plávajúca ryba. Zapili sme to nefalšovanými tanzánskymi nápojmi Serengeti, Safari, Kilimandžáro a Ndovu (slon). Po nočnom lete a náročnom cestovnom dni zaspávame pod moskytierami.

28. jún 2017

Dar es Salaam je mesto, ktoré treba zažiť. Ročne v ňom pribúda 300 tisíc obyvateľov. Je to jedno z najrýchlejšie rastúcich miest sveta. Výškové budovy sú tu zriedkavosťou a väčšinu územia mesta zaberajú jednoduchšie obydlia. Navštívili sme najzaujímavejšie a najlukratívnejšie časti mesta s katedrálou sv. Jozefa, vládnymi budovami, prezidentským palácom, bankovými budovami a biznis centrami. Prechádzali sme okolo najväčšieho rybieho trhu v zálive a križovali rušné ulice v centre. Na pláži Coco beach bol odliv, takže sme sa v Indickom oceáne len omočili. Do vody sme museli kráčať niekoľko desiatok metrov po kamenistom dne. Voda vôbec nebola lákavá ale Indický oceán je Indický oceán.

Raritou na pláži sú požičovne plaviek rôznych strihov a veľkostí. V meste nás očarili domorodé trhy a maliarske dielne miestnych umelcov. Tie síce chrlia obrazy ako vo fabrike ale niektoré boli skutočne skvostnými umeleckými kúska- mi. Zopár sme ich nakúpili. Cestou do Morogoro sme sa prebili cez predmestia Dar es Salaamu a v hustej doprave sme opustili toto ekonomické centrum krajiny. Transafrickú diaľnicu TANZAM lemujú stánky a obchodíky s lokálnymi produktmi - ovocím, zeleninou, sedačkami, skriňami, chladničkami, rakvami a inými užitočnými vecami. Naším cieľom v druhý deň bolo mesto Morogoro v podhorí Uluguru, 100 kilometrov dlhého a 20 kilometrov širokého vrásového pohoria týčiaceho sa do výšky 2000 m. Dvíha sa z centrálnej plošiny, ktorá zaberá väčšinu územia Tanzánie. Mesto je bývalé koloniálne centrum Nemecka ale túto dávnu minulosť pripomína len niekoľko budov v centre mesta. Aj keď je už pred zotmením, v meste stále pulzuje rušný život a z obchodov sa ozýva muzika, ktorou je toto mesto známe. Belosi sú tu už zriedkavosťou. Doplníme proviant na cestu a vychutnáme si „nadafricko- štandardné“ ubytovanie. Čo bolo ale typicky africké je dlhé čakanie na jedlo v hotelovej reštaurácii. Vyhľadovaní po celom nabitom dni sme sa po hodine a pol aj dočkali.

29. jún 2017

Ráno opúšťame Morogoro - poľnohospodárske centrum Tanzánie a smerujeme na juhozápad pozdĺž pohoria Uluguru k NP Mikumi. Je to jediný národný park, ktorým prechádza verejná štátna cesta (transafrická diaľnica) a tým je ľahšie dostupným. Priamo

z cesty možno pozorovať divo žijúce zvieratá. Paviány poskakovali popri ceste a žirafy obhrýzali neďaleké stromy. V skupinke sa pásli zebry a impaly. Najviac sme videli paviánov a žiráf (to, ako žijú žirafy si možno pozrieť na videu na youtube Geografické exkurzie a expedície -- „Žirafí žuvací život“). Priamo z autobusu sme cestou nakupovali arašidy, cukrovú trstinu a banány. Jedným z najlepších a autentických zážitkov bolo kupovanie pečenej kozy od mladých Masajov. Nad ohňom opekajú kusy čerstvo nasekanej kozaciny. Bola šťavnatá a chrumkavá zároveň. Oni sa tešili nám a my sme sa tešili im. Neodmietli spoločnú fotografiu a veselo si s nami podávali ruky. Veľmi často belochovej nevidia, tak ako ani my nemáme možnosť vidieť bežne Masajov. Boli sporo odetí v tradičnej červenej či modrej deke.

Cieľovou stanicou bolo večer mesto Iringa ležiace na svahu údolia rieky Ruaha, ktorým sme prechádzali asi v dĺžke 100 km. Malebné svahy a kopce porastené riedkymi lesmi sa vlnili a týčili všade okolo nás. Osobitne zaujímavým bolo pre nás údolie baobabov s tisíckami týchto obrov. V období sucha sú väčšinou

Foto archív L. Tolmáči

Naša expedičná posádka

bez listov a tak vynikne ich mohutnosť a zvláštna akoby koreňová koruna. Legenda hovorí, že stvoriteľ potrestal namyslený baobab a zabodol ho korunou do zeme, takže nad povrchom mu vyčnievajú iba korene.

Pred príchodom do Iringy sme navštívili Isimilu - jedno z najväčších nálezísk z doby kamennej, kde sa našli stovky kusov rôznych kamenných nástrojov. Rieka Isimila tu vyerodovala úchvatné a bizare tvarované pieskovcové skalné stĺpy sfarbené do ružova a oranžova. Prechádzka týmto geolo-

gickým parkom z nás urobila rodinku Flinstonovcov.

Mesto Iringa je na úseku 700 km jedným veľkým mestom medzi Morogorom a na juhu ležiacou Mbeyou. Bolo jedným z centier nemeckej kolonizácie, z tohto obdobia sa však zachovalo len pár budov a dnes už je Iringa výnimočná iba históriou kmeňa Hehe. Okolie mesta je posiate rôzne tvarovanými, veľmi starými žulovými balvanmi voľne pohodenými v trávnatých a krovinatých porastoch. Klíma je tu citeľne chladnejšia ako pri mori. Nadmorská výška okolo 500 1 m

n. m. má jednoznačný vplyv na teploty. Najchladnejšími mesiacmi v roku sú práve jún až august, keď nočné teploty klesnú na 5 až 12 stupňov Celzia. Bývali sme v hoteli s výhľadom na rozľahlé slamy, také typické pre väčšinu subsaharských, afrických miest. Niektoré z nich majú dokonca aj vtipné názvy, napr. Ikokoto.

30. jún 2017

Deň presunu na juh Tanzánie. V Afrike neustále niečo prekvapí, teraz pre zmenu nemali pre nás pripravené raňajky, hoci boli zaplatené. Angličtina domácich sa zhoršuje. Naša swahilčina bola pomaly lepšia (v autobuse vedie mene náročne kurzy). Náš vodič počas vykladania kufrov na strechu vybavil 18 telefonátov. Nie je to žiadny začiatovník, má 4 mobily. Trasa presunu viedla do mesta Mbeya po juhótanzánskej náhornej plošine v nadmorských výškach okolo 1 700 m. Ešte v Iringy si v podnikovej predajni kupujeme domáce lokálne jogurty. Mliečne výrobky nie sú pre Tanzániu typické a tak sme si ich ochutnávku nedali ujsť. Hlavný cestný ťah na juh krajiny je v kompletnej prestavbe ale veľmi pomalej. Cestnú infraštruktúru pomáhajú budovať čínske investície. Cestovali sme priemerne rýchlosťou 50 km za hodinu. Na ceste nás opäť zastavili 3-krát policajti. Raz sme obišli s pokutou. Opätovne nás príjemne prekvapili prícestné predavačky. Pochutili sme si hlavne na exotickú marakuju (passion fruit). Vedro za dve eurá, bolo dosť pre všetkých na tri dni. Prekonať 350 km znamená stráviť celý deň v autobuse. Partia však bola skvelá a tak sme sa super bavili. Popri „diaľnici“ vedie aj významná železnica TAZARA - Tanzania Zambia Railway. Najzaujímavejší a najpestrejší bol posledný úsek cesty asi 70 km pred Mbeyou. Pohorie Kitulo, kde sa nachádza najmladší NP Tanzánie, je súčasťou Južnej vysočiny siahajúcej do dva a pol tisíc metrov nad morom. Horský terén, zalesnené kopce a poľnohospodársky využívaná krajina v okolí Mbeyi ponúka pekné pohľady.

1. júl 2017

Expedícia trávila ďalší deň na juhu Tanzánie v regióne mesta Mbeya - 500 tisícovom sídle, ktoré bolo založené len pred storočím. Prvým cieľom dňa bol meteorit Mbozi asi 70 km západne od Mbeyi. Tento 12 tonový balvan z vesmíru je ôsmy najväčší meteorit na svete. Obsahuje 90 % železa a 10 % niklu. Zaujímavá bola aj cesta k nemu, ktorá na poslednom úseku bola typic-

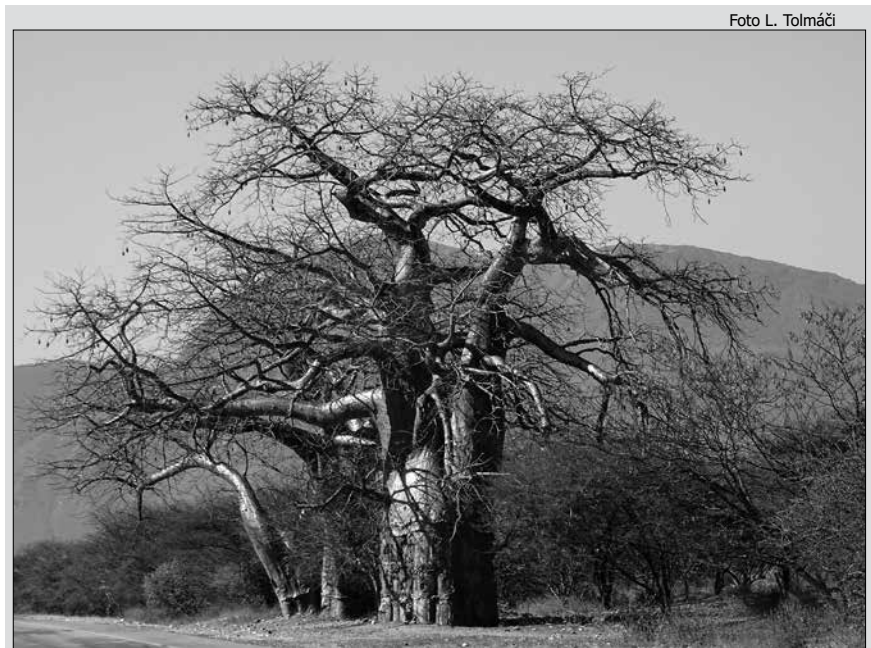
Foto L. Tolmáči

Masajovia v Tanzánii

kou vidieckou komunikáciou, akých je v krajine 80 %. Bola prašná, nespevnená a červená. Popoludní sme sa prebýjali cez totálne upchatú Mbeyu. V zápche sme strávili 1 a pol hodiny. Najkrajšou časťou dňa bola túra v pohorí Poroto, ktoré sa týči do výšky 2620 metrov a je v ňom čarovné kráterové jazero Ngozi. Výstup dažďovým pralesom na hranu krátera s vyhliadkou na jazero v nadmorskej výške 2250 m n. m. nám trval cca 3 hodiny. Zažili sme hada spusteného zo stromu, mega štípajúce mravce, opice, krásnu bujnú zelenú vegetáciu (banánovníky, liany, bambusy, ...). Na večer sa vraciame do Mbeyi, kde ešte takmer márne hľadáme potraviny, väčšina obyvateľstva tu nakupuje radšej na trhoch ako v obchodoch. Na ubytovanie sme dorazili až za tmy čo ale neznamená, že je tak neskoro, lebo stmieva sa tu už o približne 18:30 hod. Dnes sa rozídeme do izieb skôr ako zvyčajne, únava po dnešnom dni je citeľná.

2. júl 2017

Deň bol plný geodobrodružstiev. Vyrazili sme na juh ešte za tmy. Vystúpali sme do oblakov vo výškach až nad 2 000 m. Juhotanzánska vysočina je čarovná. Pohybovali sme sa akoby po panoramatickej ceste, popri ktorej sa striedajú banánovníkové a čajovníkové plantáže. Kúpili sme 180 banánov za 80 centov a dva litre nepasterizovaného jogurtu za 2 eurá. Výborne sa tu darí mnohým poľnohospodárskym plodinám, napr. kapuste, zemiakom, fazuli. Klasikou zostávajú policajné kontroly. Naš vodič si s policajtni vždy poklebetí a fičíme ďalej. Kultúrnym zážitkom bol prechod hraníc. Trval cca 3 a pol hodiny ale dostali sme víza. Tlupa priekupníkov a samozvaných pomocníkov pri vybavovaní papierov, sa snažila obrať nášho šoféra o kopec šilingov, no našťastie sa im to nepodarilo. V Malawi začal dosť odlišný svet. Život sa točí okolo hlavnej a prakticky jedinej cesty, je to asi najdlhšia promenáda na svete. Ľudia sú milí, usmievajú sa a mávajú. Áut výrazne ubudlo. Dokonca aj väčšie autá slúžia ako autobusy. Severný región je známy svojou baníckou produkciou, výskytom náleзов pozostatkov dínosaurov a pohorím Nyika, ktoré je najstarším národným parkom v Malawi s početným výskytom leopardov a 200 druhmi orchideí. Jazero Malawi vyráza dych. Veľkosťou je to skoro more. Zastavili sme sa na pláži a nahliadli aj do miestnych domácností. Cestou na juh musíme prekonať pohorie vo výške takmer 1500 metrov. Jediná cesta je vždy zraniteľná. V serpentinách

Baobab v Údolí baobabov v Tanzánii

havarovali dva kamióny a uviazli sme. Snažili sme sa spriechniť cestu, no Afričania na nás len neveriacky pozerali. Nakoniec po jeden a pol hodine situáciu zachránil vodič ďalšieho kamiónu. Obidve uviaznuté autá vytiahol. Cesta je veľmi malebná a ešte ju skrášľuje západ slnka. V mestečku Mzuzu nás už očakávali. Je najväčším mestom na severe Malawi a významným dopravným uzlom celého regiónu. Koncentrujú sa tam všetky služby a nájdeme tu banky, obchody, supermarket, lekárne, poštu, školy, nemocnice a pod. Región Mzuzu je tiež známy výrobou kávy, ktorá nesie meno samotného mesta.

3. júl 2017

Z mesta Mzuzu, ktoré nám poslúžilo ako perfektné miesto na prespatie a doplnenie zásob, sme sa vybrali naspäť k pobrežiu jazera. Z kopcov sa cesta zväzá až k brehom zálivu s mestečkom Nkhata Bay. V sprievodcoch ho atmosférou priravnávajú ku karibským rybárskym osadám. Bolo tam rušno, na trhoviskách a v stánkoch popri ceste pulzuje život, predávajú všetko čo v okolí dopestujú a miestni vyrobia. Špecialitou sú košíky a rôzne pletené výrobky z vodnej trávy. V pouličných „rýchlych občerstveniach“ vypekajú rybičky čerstvo ulovené v jazere. Záliv je posiaty farebnými rybárskymi loďkami. Pobrežie jazera je miestami členité a skalnaté so sťaženým prístupom k vode. Našli sme si k nemu prístup cez útulnú reštauráciu, ktorú vlastní blondávä Angličanka Holy. Porozprávala nám o jazere a aj o

živote v Malawi, kde žije už 9 rokov. Z terasy boli pekné výhľady a záliv je ako na dlani. Pred nami sa rozprestierali vody hlbociny a okolo nás africká pohoda s európskou prímiesou. Jazero Malawi priľahuje mnohých nadšencov potápania, šnorchlovania a kajakovania. Vo vodách jazera sa skrýva široká paleta farebných rýb cichlíd a vodných živočíchov. Práve v mestečku Nkhata bay sú v ponuke tieto služby a záujemci o vodné športy a podvodný život si tu prídu na svoje. Naša cesta pokračovala ďalej smerom na juh. Pár kilometrov za mestom sa tiahnu dlhokánske plantáže kaučukovníka vysadené v pravidelných radoch. Cesta sa nimi vinie ako krásnou stromovou alejou. Sem tam bol nejaký robotník, ktorí kôru stromu nareže a z nej potom do primontovaného vedierka pomaly vyteká miazga meniac sa na bielu hmotu. Keď je vedierko plné, prídu ho vyprázdniť. A to je počiatok toho čo si my doma kupujeme ako gummy, gumky, gumičky, pneumatiky, lopty a všetličo ďalšie, kde sa pridáva kaučuk. Popri ceste sa okamžite objavujú podnikavý mladí muži, ktorí vyrábajú z čerstvého ešte nespracovaného mlieka lopty rôznych veľkostí. Postupným namotávaním ponafahovaného gumeného vlákna im vzniká lopta, ktorá má vlastnosti pružnej gummy a prudko skáče. Tomu sa hovorí ekobiofairtrade superlopta. Oblúkom od Nkhata Bay sme sa opäť dostali k jazernému „moru“, kde sa povrch znižuje, pobrežie je menej členité a tiahnu sa kilometre dlhé pláže bieleho piesku. Naše ubytovanie sa nachádzalo

Foto L. Tolmáči

Na jazere Malawi

priamo na brehu jazera Malawi, domčeky sú obkolesené upravenou zelenou záhradou a vlny sa lámu na bielom piesku. Vládne tu dovolenková atmosféra, sme skoro ako pri mori. Aby sme zakúsili aj život miestnych obyvateľov, vybrali sme sa na nevelkou loďkou na jazero. Doppravili sme sa na neďaleký kamenný ostrov a cestou pozorovali rybárov pri love. Vrátili sme sa už za tmy. Na hoteli nás čakala malawská bufetová večera.

4. júl 2017

Bol presunový deň. Potrebovali sme doraziť do hlavného mesta Malawi Lilongwe. Napriek tomu sme zažili niekoľko NAJ – najkrajšia návšteva, najnechutnejšie jedlo a najzaujímavejšia nová skúsenosť. Doobedie bolo príjemné a aj plné emócií. Pred odchodom z hotela sme vyrazili na pláž. Jazero bolo ráno relatívne pokojné a pekne nasvietené. Na pláži pofukoval príjemný vetrík a vlny šumeli ako pri mori. Ránovstaj vstali aj na východ slnka a videli ako sa vynára priamo z jazera. Hádám najkrajšou zastávkou bola návšteva miestnej školy. Riaditeľ nás predstavil a zobral do tried na vyučovanie medzi žiakov. Nadšenie a radosť nemali konca kraja, obojstranne. V každej z troch tried sedelo asi 70 žiakov, súčasne viacero ročníkov. V jednej z nich mali práve hodinu geografie a preberali solárnu sústavu. Ukázali nám aj školskú knižnicu a darovali štátne testy z rôznych predmetov. Najväčším darčekom boli učebnice geografie Malawi. Potom sme cestovali na juh pozdĺž jazera, asi 100 km od hlavného mesta sa odklonili

do vnútrozemia. Pred nami sa otvorila rozsiahla rovina v diaľke lemovaná pohoriami. Neďaleko hlavného mesta popri ceste predávajú regionálnu špecialitu – smažené poľné myšky nastrokané na paličkách. Predavača sme poprosili nech jednu zje. Najprv jej odhrýzol hlavu a z úst mu zostal trčať len dlhý chvostík. Dvíhal sa nám z toho žalúdok, bolo to nechutné. Urobili sme si len fotografie a video („Myšožrút v Malawi“, nájdete na youtube na GEaE). Predavač bol sklamaný, že sme si žiadne myši nekúpili. Do Lilongwe sme dorazili v dobrom čase a vyrazili sme na obhliadku mesta, ktoré nemá štvrte ale sektory očíslované podľa toho, ako boli postupne pristavané, napr. pri sektore 18 je sektor 45. Sprievodkyňu nám robila milá a vzdelaná manažérka hotela Priscilla. Prvou zastávkou bol sektor tabakového priemyslu s úradmi, fabrikami a predajom. Mali sme obrovské šťastie, že sme sa dostali do aukčných siení predaja tabaku. Malawi je tabakový gigant a odohráva sa tu veľký podiel svetového obchodu s tabakom. Celý areál rozvoniaval aromatickými sušenými tabakovými listami. Existujú 2 odrody tabaku a predspracúvajú sa viacerými spôsobmi. Buď sa sušia dymom alebo na slnku. Ceny závisia od obsahu vody a kvality vysušenia. Na balíčkoch sa úradne značí dátum zberu, ukončenie sušenia, váha, odroda a obsah vody. Najlacnejší tabak sa na aukcii predáva 1 kg za 90 centov USD, najdrahší za 4, 30 USD. Jeden balík vážil od 40 do 60 kg. V aukčnej hale (floor) sa denne vystrieda vyše tisíc ľudí – stretnú sa tam farmá-

ri, hodnotitelia, obchodníci a kupujúci. Každý deň sa predá 10 tisíc balíkov tabaku, čo je zhruba 500 ton tabaku. Aukcia je otvorená od pondelka do piatku od 7.00 do 17.00 hod. Tabak je najsilnejším vývozným artiklom a tvorí 60 % exportu Malawi. Prešli sme si ešte vládny sektor s veľkolepým parlamentom postaveným s pomocou Číny, mauzóleum prezidenta Bandu, bankový a obchodný sektor a starú pôvodnú časť (old town). Celé hlavné mesto je rozfahané na veľkej ploche, uprostred mesta je dokonca prírodná rezervácia s divokými zvieratami. Lilongwe na mnohých zapôsobil.

5. júl 2017

Deň najdlhšieho presunu počas našej cesty. Museli sme prekonať viac ako 700 km a súčasne zdolať hranice medzi Malawi a Zambiou. Vyrazili sme skoro ráno a opustili Lilongwe – mesto, ktoré žije od skorého rána. Z predmestia prúdia ľudia všetkými spôsobmi do ale aj z mesta. Niektorí vezú obrovský náklad dreva naložený na bicykloch do výšky dvoch metrov, vrecia s nevedno čím a niektorí sa len potrebujú niekde dostať. Cesta bola až po hranice lemovaná tradičným davom ľudí. Hranice sú síce dosť komplikované, najmä autobus musí byť prečlený a zdanený. Formality trvali len 1 a pol hodiny. Opäť si treba dávať veľký pozor na vreckárov, priekupníkov a zlodejov. Jedného sme vyhodili priamo z autobusu, keď pred všetkými bezočivo vošiel a už chcel kradnúť. Na hraniciach rozdávali ochranné prostriedky pre pohlavný styk (prezervatívy), ktoré si môže každý vziať. Takto sa snažia znížiť vysoké riziko nákazy vírusom HIV. V Zambii sa cesty výrazne vylepšili. Zastávku sme urobili v meste Chipata s populáciou približne ako Bratislava. Sú tam moderné supermarkety. Zamenili sme peniaze (banka, ATM) a kúpili proviant na cestu. Krajina je väčšinou pahorkatá, porastená riedkym, vo vyšších vrchoch hustejším lesom. Cesta má regulárnu krajinu, miestami (asi v dvoch mestách) sú aj cyklistické chodníky. Najkrajším úsekom sme prechádzali ponad rieku s kaňonom Luangwe. Táto rieka je -2krát dlhšia ako náš Váh. Zastavili sme na panoramatickom výhľade a pozorovali okolie. V rieke sme zbadali plávať ozrutného krokodíla, evidentne bol zdochnutý. Po chvíľke sa z okolitých chatrčí k nám prirútilo krídľ detí. Boli dotieravé a doslova sme pred nimi utekali. Pomaly sa zvečierovalo. Naš vodič netušil, že na úseku tristo km nebudú žiadne čerpacie stanice. Väčšina

třpla, no niektorí sa dokonca tešili, či budeme tráviť noc v divočine. Zvládli sme to a na benzínke sme nakúpili aj čerstvé horúce buchty – 30 ks za jedno Euro. Do hlavného mesta sme vošli hladko. Lusaka nás zaujala masívnymi svietiacimi reklamami, nákupnými centrami a výstavným bulvárom. Do hotela v centre Lusaky sme prišli v úplnej tme hoci bolo len 20.30 hod.

6. júl 2017

Opustili sme Lusaku a pokračovali na úplný juh krajiny do mesta Livingstonu, kde zostaneme najbližšie 3 dni a spoznáme tu ležiace divy sveta. Po ceste sme nemali žiadne výnimočné zastávky, krajina bola vlnitá ale prevažne plochá a jednotvárna. Míňali sme mestá, dedinky, veľkoplošné farmy cukrovej trstiny, obilia s moderným zavlažovaním, banánov, nekonečné savanové a krovinaté plochy, riedke lesy či zaujímavé obrie termitiská. Stáli sme len na záchod a raz omrkli aj prístavných predajcov sliepok, moriakov a miestnych suvenírov. V ponuke mali aj originálne chovné „domčeky“ pre hydinu a drevené rozkladacie stoličky. Južná časť Zambie, ktorú sme doposiaľ videli, je jednoznačne najrozvinutejším regiónom, aký sme na našej expedícii navštívili. Lusaka sa na prvý pohľad podobá vyspelému svetu ale do nej sa ešte vrátíme a lepšie ju poznáme. Mestá sú tu na africké pomery vybudovanejšie a sídlia v nich rôzne, aj zahraničné firmy. Na trase sa nachádza množstvo základných a stredných škôl, viacero

nemocníc a špecializovaných kliník. V autách sme míňali oveľa viac belochov ako v Tanzánii a Malawi dokopy. Policajti majú dokonca moderné speedometre (radary) a policajné autá, ale sú aj prísnejší. Kontrolovali nás viackrát, raz dokonca za prekročenú rýchlosť. Naš vodič aj tu dokázal zraziť výšku pokuty z 300 kwacha na 20 (kurz 1:10), pričom hovorí anglicky dosť slabo a svahilčina tu nefunguje. Beloch na jeho mieste by sotva obišiel tak dobre. Do Livingstonu sme dorazili ešte pred zotmením. Mesto dostalo meno po slávnom britskom vedcovi a cestovateľovi Davidovi Livingstonovi. Od Viktóriiných vodopádov je vzdialené len 11 km. Deň sme zakončili v čarovnej africkej reštaurácii s najlepšou večerou počas expedície. Reštauráciu vlastní Talian so svojou zambijskou manželkou Claire.

8. júl 2017

Tento deň možno označiť ako deň V. Mal tri super vecička: Viktóriine vodopády, Večerné Zambezi a Večera na africký štýl. Na Viktóriine vodopády sme vyrazili, keď bolo slnko trochu vyššie. Sú vtedy lepšie osvetlené. Mali sme super podmienky: veľa vody, príjemné počasie a málo ľudí. Skutočne patria k siedmym prírodným divom sveta. Prístupové trasy, chodníky, zariadenia a všetko pre turistov je tu vybudované nad africké pomery. Vstupné 25 USD iste dlho nezostane, veď prednávkou to bola polovica. Po krátkom predstavení vodopádov pri vstupe sme sa spoločne kochali vodopádmi zo severovýchodnej strany. Dali

sme spoločné foto a prešli sa spoločne na severný okraj rieky Zambezi. Vystrašila nás kobra, ktorá číhala medzi kameňmi. Potom sme spoznali vodopády každý samostatne. Nádhera. Obišli sme vodopády zo všetkých strán: najkrajšie sú južné 108 m vysoké steny. Riekou sa valia 2 milióny litrov vody za sekundu – tak ako Dunajom v Bratislave. Prechádzka južným chodníkom vedie až k zimbabwským hraniciam. Most dokončený v roku 1905 za Cecilia Rhodéza je impozantný, pripomína trochu Eiffelove konštrukcie. Z mosta skáču banjijumpisti. Originálna je aj prechádzka k Boiling pot - „Vriacemu hrncu“ – miestu na brehu Zambezi, kde sa rieka stáča cez 1,5 mld. rokov starú čadičovú roklinu do Zimbabwe. Pri vodopádoch číhajú chamtivé a zákerné paviány. Vystrašili, ba dokonca zaútočili, na viacerých z nás. Trošku sme poľietali dromom pri vodopáde a vydali sa na cestu do mesta aj s mininávštevou Livingstonovho múzea. Vzápätí sme sa vydali na Večernú plavbu pri západe slnka po Zambezi. Cítili sme sa tu skvostne a bolo veselo. Videli sme mnoho zvierat – krokodíly (aj štvormetrového), hrochy, množstvo vtákov a krásnu scenériu. Na chvíľu sme sa preplavili aj cez hranice do Zimbabwe. Po návrate do Livingstonu bola večera na africký spôsob dôstojnou bodkou za super dňom. Tancoval a bubnoval nám temperamentný africký tanečný spolok. Nedali sme sa zahanbiť. To čo predviedli Juu, Keren'gende, Ya Paka (naše expedičné mená) a ostatní, roztancovalo celú sálu.

9. júl 2017

Deň sa niesol v znamení skutočného afrického safari. Hneď zrána sme vyrazili do Botswany. Cestou sme prešli NP Mosi oa Tunya - domov nosorožcov bielych. Botswana zaviedla poplatok za návštevy safari, nemáme tam vízovú povinnosť ale poplatok áno. Previezli nás motorovým člnom cez Zambezi popri rozostavanom moste, ktorý by sa mal stať šiestym mostom cez rieku Zambezi. Pre ľudí a automobily tam stále premáva kompa. Hranice sme zvládli hravo. Akurát nášho vodiča nepustili s nami do Botswany hoci mal safari vybavené. Nemal regulárny pas, iba zalaminátovanú A4 o občianstve ako cestovný doklad s fotkou. Na tento doklad môže cestovať do hraničných krajín Tanzánie, pravdepodobne nie však ďalej. Zostal nás sklamaný čakať v prístave.

Na botswanskej strane sme sa ocitli v doposiaľ najrozvinutejšom štáte na trase expedície, veď na obyvateľa tu majú 10-

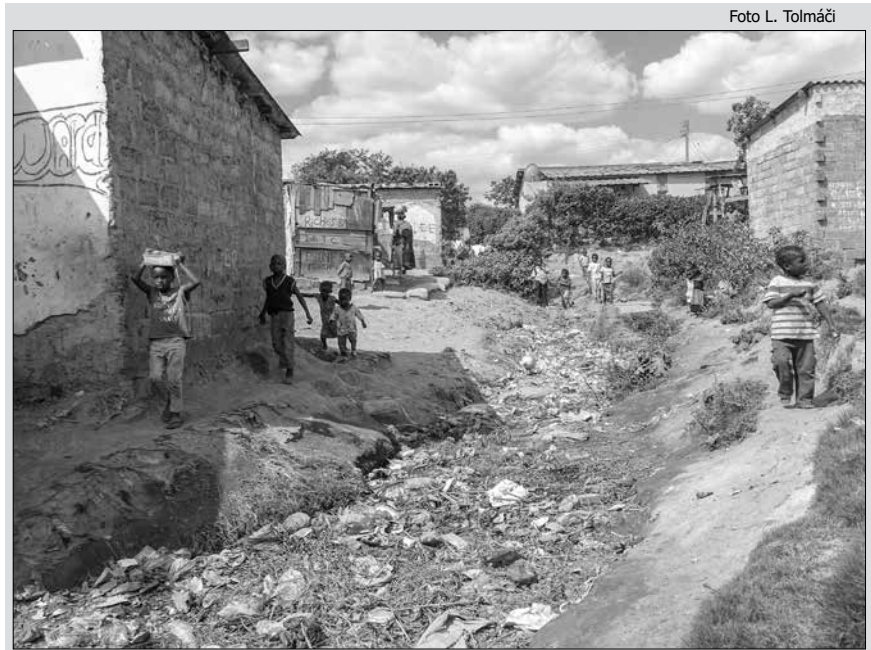
Foto archív L. Tolmáči

Návšteva školy v Malawi

krát vyšší príjem ako v Malawi. Nalodili sme sa na safari loď a užili sme si plavbu po rieke Chobe okolo ostrova Sedudu. O ostrov vedie spor Namíbia s Botswanou. Vyhráva Botswana, ktorá ho využíva ako turistickú atrakciu. Zážitok z plavby bol super. Videli sme krásne orly, krokodíly, byvoľy, hrochy, slony, gazely .... Na chvíľu sme prešli aj hranice s Namíbiou, takže náš šiesty štát. Kepten Morgen, ako sa nám kapitán lode vtipne predstavil, nás doviezol bezpečne do prístavu. V exkluzívnom Safari lodge sme si dali výborný bufetový obed. Po obede sme nastúpili do otvorených safari jeepov v dvoch skupinách. Vodič jednej posádky sa volal Bigbig a bol skutočne big big. Mal asi 150 kg a obvod pásu 180 cm. Jazdili sme po hlavnom „meste“ slonov - NP Chobe. Žije ich tam vraj 100 000 na rozlohe dvojnásobku Bratislavy. Slonov sme videli však len zopár. Najväčšie dobrodružstvo bolo, keď jedno z áut dostalo defekt a Bigbig musel vymieňať koleso uprostred divočiny. Len 100 m od nás sme zahľadli levicu. Všetci sme vyskákali naspäť do jeepu aj keď by nám to vôbec nepomohlo, keďže je otvorený. Najkrajšie zábery máme so žirafami a antilopami. Šofér Bigbig bol dosť nešikovný a motal sa stále dokola. Bol asi jediný, čo od nás nedostal sprepitné, na ktoré sú tu v Afrike všade zvyknutý. Auto s druhým šoférom bolo nadmieru spokojné a nadšené divokou prírodou. Prechod do Zambie bol opäť hladký, keďže sme mali dvojstupové víza. V Livingstone sa vraciame do „našej“ reštaurácie. Väčšina výpravy ochutnala aj miestnu špecialitu - pečené zambijské húsenice, ktoré nám osobne nachystala majiteľka Claire. Chutia ako masťný popcorn. Pár účastníkov to nezvládlo, dokonca aj vodič nad nimi krútil nosom. Posledný skutočný spoločný večer bol veselý, zábava pokračovala na ubytovaní takmer do rána.

10. júl 2017

Deň sme začali návštevou kostola v Livingstone. Omša bola nevšedná. Bola o niečo pokojnejšia ako omše v subsaharskej Afrike bývajú, ale spievalo sa, výskalo a tleskalo. Na záver nás ešte vyzvali, aby sme sa postavili a ukázali celému kostolu ako vzácní hostia. Pozdravili nás a podpísali sme knihu návštev. Po kostole sme sa rýchlo prichystali na cestu. V Livingstone sme ešte navštívili artštúdio a kúpili ďalšiu kolekciu obrazov. Po rozlúčke sme vyrazili proti slnku na východ. Dvojmetrové obrazy nám v autobuse statočne zavádzali. Nákupnú zastávku sme mali v meste Choma. Návrat do Lusaky tou istou cestou bol zase

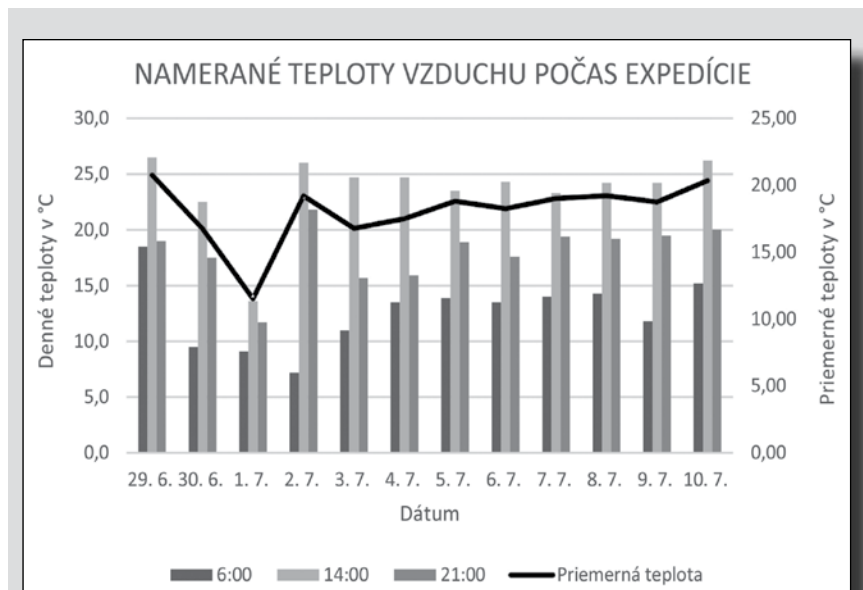
V slume v Lusake

trochu iný. Väčšinu času na nás svietilo slnko zo severu. To na Slovensku nikdy nezažijeme. Cesta bola jednotvárna, až posledných 70 km sa reliéf zvlínil. Paradoxne aj povrch cesty bol oveľa horší. Mohla za to omnoho hustejšia doprava. Do Lusaky sme prišli za tmy. Novozavedené mýtnice nás iba zdržali. Bývali sme opäť blízko centra v osvedčenom hoteli. Večer boli všetci unavení a vládla predodetová horúčka.

11. júl 2017

Ostatný deň v Afrike bol určený na spoznanie Lusaky a návštevu štátnej University of Zambia. Stretnutie bolo dohodnuté na 10. hodinu doobeda. Očakával nás vedúci katedry geografie a Gilbert, vedúci projektu urbánnych štúdií. Predstavili nám katedru a študijné odbory. Nasledovalo sedenie s poprednými zambijskými geografmi od profesorov až po mladých vedeckých pracovníkov. Predstavili nám svoje vedecké zameranie a výskumné projekty, na ktorých aktuálne pracujú alebo pracovali v nedávnej minulosti. Témy sú nanajvýš aktuálne, dotýkajú sa hlavne urbánneho vývoja Lusaky, riešenia zložitej situácie slumov v rôznych častiach mesta, klimatických zmien, udržateľného poľnohospodárstva, potravinovej bezpečnosti a potravinových systémov, vidieckeho osídlenia a spôsobu života obyvateľov na vidieku, postavenia a úlohy žien v poľnohospodárstve na vidieku, vodných zdrojov, baníctva a pod. Viacerí z prítomných študovali na zahraničných univerzitách, niektorí v Európe v Británii, Nemecku či dokonca v Českej republike.

Na sedenie s nami prišla aj zástupkyňa mesta Lusaka, ktoré s geografmi úzko spolupracuje najmä v otázke riešenia bývania v slumoch. V prezentáciách nám predstavili viacero projektov týkajúcich sa tejto pálčivej témy. Na záver sa rozvinula diskusia, mali sme dosť otázok. Iste by bola vôľa diskutovať ďalej ale nebol už bohužiaľ čas. Srdečne sme sa rozlúčili s kolegami zo zambijskej univerzity a z akademickej pôdy sme sa presunuli priamo do terénu. Sprevádzal nás geograf David, naša úloha pre neho znela jasne: ukázať nám Lusaku z inej stránky, nie turistickej. Z krásneho rozľahlého areálu univerzity sme sa presunuli rovno cez štvrte, ktoré sa postupne zo slumov menili na lokality vybavené službami a o niečo lepším bývaním, tzv. formal housing. Pre slumy tu používajú termín „informal housing“ a tvoria viac ako 60 % Lusaky. Ani nie po 4 km sme sa dostali do pravého afrického slumu. David bez váhania navrhol, že sa tam prejdeme. Hneď prvým krokom sme sa dostali do iného sveta. Veľmi smutného a biedneho. Sám beloch nemá šancu v slume prežiť. Keby sme tam boli bez Davida a jeho kolegu, ten krdeľ detí nás rozoberie na súčiastky. V sprievode domáceho k nám boli obyvatelia dokonca milí, zdravili sa a usmievali. Takéto belošké návštevy nemávajú zrejme často. Kolegovia geografii zo zambijskej univerzity tam robia výskum, v spolupráci s magistrátom mesta a sú tam teda známi. Skúsenosť v slume bol hádam najsilnejší emočný zážitok. Zo všadiaľ na nás „padala“ nesmierna chudoba. Slum bol plný odpadkov, s ktorými si ne-

Teploty vzduchu namerané počas expedície. Zdroj: Vlastné merania, BUJNA, M. 2017

vedia dať rady. Cestičky medzi domami sú hrboľaté a plné dier, občas vyplnené smetím. Museli sme preskakovať nebezpečné stoky, plôtky a dávať pozor na natiahnuté drôty. Odpadky ležali aj okolo príbytkov, dvory sa však snažili udržiavať vyzametané. Domce boli jednoduché, bez elektriny, bez vody. Stredom slumu tiekla zápachajúca stoka, z ktorej v čase núdze aj pijú. V slume sme strávili asi hodinu, z toho väčšinu času v úzkosti z celého toho prostredia a túžbe sa odtiaľ čo najskôr dostať. Niektorých z nás chytala mierna panika a hundranie prečo sme do slumu len nenakukli ale šli až tak ďaleko. Keby sme si ho však nepozreli, nikdy by sme si poriadne neuvedomili zúfalosť tohto prostredia a životov ľudí v ňom. Po nasadnutí do autobusu zavládla všeobecná úľava a dôkladná očista dezinfekčnými prostriedkami. Paradoxne zo slumu sme smerovali do najlukratívnejších častí Lusaky – vládny trojuholník a diplomatická štvrť. Videli sme vily zahraničných ambasád, sídlo parlamentu, tri hrobky prezidentov a sídla bohatých Zambijčanov. Odtiaľ sme prešli krížom cez Lusaku k najväčšej mestskej skládke odpadu, nad ktorou sa vznášal dym a opar. Denne sa tam prehrabávajú desiatky hľadačov ešte využiteľných vecí. Po kopách odpadu sa prechádzali ako mravce. Dva kilometre odtiaľ leží najväčší cintorín so stovkami hrobov určený pre strednú a nižšiu vrstvu. Tí bohatší majú v Lusake vlastný cintorín. Našu púť Lusakou sme skončili prechodom štvrte, kde žije väčšina belochova a s Davidom sme sa rozlúčili pri nákupnom centre. Tam sme oplieskali posledné kwache (zambijská

mena) a strávili čas pred odletom. Na letisku sa každý rozlúči s našim vodičom minimálne podaním ruky ale aj silným objatím, nie je nik, kto by si ho neobľúbil.

Záver

Expedícia TAMAZAMBO 2017 sa oficiálne skončila na 16. deň priletom do Viedne. Celá skupina v plnej zostave bez strát a v zdraví dorazila domov na Slovensko. Cestou sme uskutočňovali merania teploty vzduchu, pozorovanie zvierat a hodnotenie atraktivity jednotlivých miest. Pre porovnanie s prevládajúcim názorom o horúcej Afrike uvádzame graf o nameraných teplotách počas našej expedície.

Expedition TAMAZAMBO 2017 to Africa

Ladislav Tolmáči, Anna Tolmáči, Matúš Bujna

Abstract

In the beginning of the summer of 2017 a group of 20 geographers from Department of regional geography of Comenius University in Bratislava set out for an expedition to Africa. They covered by bus a long distance in Tanzania, Malawi, Zambia and Botswana (TAMAZAMBO). This paper is aimed as a geographical reading for educational purposes to deepen the knowledge on these African countries.

prof. RNDr. Ladislav Tolmáči, PhD., Katedra geografie a geológie Fakulty prírodných vied, UMB, Banská Bystrica

RNDr. Mgr. Anna Tolmáči, Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny, PRIF UK, Bratislava

Bc. Matúš Bujna, Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny, PRIF UK, Bratislava

E-mail: tolmaci@fns.uniba.sk, annatolmaci@hotmail.com, matusbujna@gmail.com

Každý si priniesol okrem suvenírov hlavne nezabudnuteľné zážitky na čarovnú Afriku. Afrika chytí za srdce a je návyková. Kto raz zakúsi Afriku, chce sa vrátiť. Veríme, že expedícia TAMAZAMBO bude mať svoje pokračovanie do ďalších neprecestovaných štátov a regiónov tohto kontinentu.

Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA: Sociálne, ekonomické a environmentálne determinanty rozvoja a transformácie regiónov: regionálnogeografický prístup, číslo projektu: 1/0540/16.

Použitá literatúra

BROUGH, A., 2006. *Botswana*. Globetrotter Travel Guide. London: New Holland Publishers, ISBN 978-1-84537-596-6

Cole, R., De Blij, H. J., 2007. *Survey of Sub-Saharan Africa. A regional geography*. New York: Oxford UP, ISBN 0-19-517080-6

David, M., 1999. *Victoria falls. Mosi-Oa-Tunya. Zimbabwe. Land – People – History*. Harare: African Publishing Group, Cannon Press, ISBN 1-77901-136-9

KOLEKTÍV, 2013. *Southern Africa*. Lonely planet Publications, 6th edition. ISBN 978-1-74179-889-0

KOLEKTÍV, 2009. *Tanzanie. Turistický průvodce*. Rough guides, ISBN 978-80-7217-625-0

KOLEKTÍV, 2014. *Zambia, Mozambique & Malawi*. Lonely Planet Publications, 2nd edition, 2014. ISBN 978-1-78657-043-7

VOTRUBEC, C., 1973. *AFRIKA. Zeměpisný přehled kontinentu a jeho oblastné ekonomické problémy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973.